

Datum

12 april 2023

Onderwerp

Input Bits of Freedom & Amnesty International voor het CD Politie op 19 april 2023

Geachte woordvoerders veiligheidsbeleid,

Op 19 april aanstaande spreekt u met de minister van Justitie en Veiligheid over de politie. Op de agenda staan o.a. het 'Inzetkader Gezichtsherkenningstechnologie Politie' en de reactie op rapport 'Politiewerk op het web'.¹ Uit allebei deze stukken blijkt dat de politie bezig is met praktijken waarbij een wettelijk kader en adequaat toezicht ontbreekt. Het gaat hier om ingrijpende maatregelen waarbij het risico op schending van mensenrechten als vrijheid van meningsuiting, demonstratierecht en privacy groot is. Met zaken als gezichtsherkenningstechnologie en online surveillance van burgers mag niet zomaar geëxperimenteerd worden zonder echte mensenrechtenwaarborgen.

In deze brief lichten wij de risico's hiervan toe en roepen wij u op deze experimenten te laten stoppen.

Inzetkader Gezichtsherkenningstechnologie Politie

De grote risico's van gezichtsherkenningstechnologie (hierna: GHT) zijn bekend. In het coalitieakkoord staat daarom ook terecht: 'we passen geen gezichtsherkenning toe zonder strenge wettelijke afbakening en controle'. Ook schreef de minister in de eerdere brief aan de Kamer dat 'het de politie niet is toegestaan gezichtsherkenningstechnologie operationeel te gebruiken, anders dan na het inrichten van degelijke waarborgen en de uitkomst van een juridische en ethische toets'.²

De politie heeft dus geen wettelijke grondslag voor de inzet van GHT. Er is nooit een discussie geweest over de maatschappelijke wenselijkheid van dit middel. De politie erkent dit ook in dit inzetkader, maar denkt dit op te lossen door over te gaan tot zelfregulering. Daarmee wordt onze samenleving opnieuw deze relevante discussie onthouden en worden de risico's van deze technologie onvoldoende onderkend.

GHT voor identificatie is een vorm van massasurveillance

In aanvulling op het ontbreken van een wettelijke basis voor GHT, geldt dat dit type toepassingen leidt tot massasurveillance en daarmee een schending van het recht op privacy. GHT voor identificatie houdt namelijk in dat op grote schaal gevoelige informatie (biometrische gegevens) van alle voorbijgangers wordt gescand, opgeslagen, geanalyseerd of anderszins gebruikt zonder dat sprake is

¹ Reactie op rapport 'Politiewerk op het web' wordt gegeven in Kamerbrief 'Instrumenten politie en veiligheidsinstanties bij stikstofprotesten en thuisbezoeken politici' van 23 december 2022 (Kamerstuk 29 628 nr. 721).

² Kamerstukken 32 0761 en 30 821, nr. 152

van een geïndividualiseerde verdenking van een strafbare gedraging.³ Inmengingen in het recht op privacy moeten altijd legitiem, strikt noodzakelijk en evenredig zijn.⁴ GHT als instrument voor massasurveillance is per definitie onevenredig en dus geen toelaatbare inmenging in het recht op privacy. Een eventuele wettelijke basis maakt dit niet anders.

In aanvulling op het bovenstaande, vormt GHT voor identificatie ook de vrijheid van meningsuiting, het recht op vrije vergadering en het recht op demonstratie. Ook schaadt dit het recht om niet gediscrimineerd te worden, en legt het de negatieve effecten van de inzet van de technologie onevenredig bij gemarginaliseerde groepen.⁵ Tot slot is ook de onschuldpresumptie in het geding.

Wetgever is aan zet, niet de uitvoering

Een dergelijke vorm van inbreuk op rechten van mensen vraagt om een steviger discussie. Naast de vraag of de inzet van deze technologie van operationeel belang is, is het de vraag of de inzet ervan ook in het maatschappelijk belang is. Die discussie kan niet gevoerd worden door de politie zelf, maar moet plaatsvinden in het publiek debat en uw Kamer. Zelfregulerend beleid is daarnaast een onvoldoende grondslag voor de inzet van zulke ingrijpende technologie. De wetgever is daarom aan zet, niet de politie zelf. Het moet de burger duidelijk zijn wanneer en hoe politie dit soort vergaande technologieën inzet, wat de beroepsmogelijkheden zijn, hoe toezicht wordt gehouden dat de inzet van GHT in lijn met de wet is, verantwoording afleggen etc. Hierbij geldt dat GHT voor identificatie zonder dat sprake is van geïndividualiseerde verdenking van een strafbaar feit per definitie geen toelaatbare inmenging in het recht op privacy kan zijn. Hiervoor kan daarom ook geen wettelijke grondslag worden gecreëerd.

Daarnaast zou de inzet van GHT gepaard moeten gaan met goede waarborgen en transparantie. Er moet onafhankelijk toezicht en verantwoordingsmechanismen zijn. Dat is nu niet het geval. Op grond van het inzetkader mag de politie nu eigen plannen beoordelen en al dan niet goedkeuren. Daarbij worden eigen regels bepaald.

→ Oproep Amnesty & Bits of Freedom:

- **stop met deze experimenten zonder enige parlementaire controle;**
- **vraag de minister om meer informatie over de huidige praktijk;**
- **roep de minister op om te zorgen voor waarborgen en een wettelijk grondslag die nodig zijn voordat hier enige stappen in gezet kunnen worden;**
- **verbied gezichtsherkenning waarbij massaal gezichten worden vastgelegd van personen zonder enige verdenking van een strafbaar feit.**

Politiewerk op het web: proactief volgen van mensen zonder strafrechtelijke verdenking

Dit rapport laat zien dat de politie niet alleen monitort voor strafzaken (opsporing), maar ook *proactief*. Dat betekent dat de politie allerlei mensen volgt die niets strafbaars doen of van plan zijn. Zo blijkt uit

³ Overigens is hiermee niet gezegd dat GHT zonder meer toegepast mag worden wanneer wél sprake is van een geïndividualiseerde verdenking van een strafbare verdenking. Omdat deze brief beperkt is tot GHT als instrument voor massasurveillance, laten we de inzet ervan in situaties van geïndividualiseerde verdenking buiten beschouwing.

⁴ Zie bijvoorbeeld CJEU – C-594/12.

⁵ Dat GHT (onbedoeld) discriminerend kan uitwerken, is inmiddels geen verrassing meer. Zo kan GHT worden ingezet om demonstranten van gemarginaliseerde gemeenschappen, zoals mensen van kleur, te traceren. Daarnaast worden van sommige mensen meer biometrische gegevens verzameld. Zo waarschuwen Amerikaanse onderzoekers dat GHT in de VS grote gevolgen zal hebben voor Zwarte Amerikanen, omdat er aanzienlijk meer zwarte gezichten op Amerikaanse politielijsten staan dan witte gezichten. Bovendien bleek GHT minder goed in staat om mensen van kleur te herkennen, waardoor er meer vals positieven waren onder die groep. Tot slot loopt bij het College voor de Rechten van de Mens een klacht over GHT die een vrouw met een donkere huidskleur niet herkende.

het rapport dat de politie kijkt naar “maatschappelijke onrust”, waaronder ook demonstraties worden geschaard. En probeert ‘jongerengroepen’ inzichtelijk te maken. Voor het proactief monitoren bestaat geen specifieke wettelijke grondslag. De politie verwijst naar artikel 3 Politiewet, maar dit artikel bevat slechts de algemene taakstelling van de politie. Dit zogenaamde restartikel kan alleen worden gebruikt voor politietaken met een geringe impact op de rechten van burgers. Daar kan geen online monitoring op worden gebaseerd, en zeker niet het gebruik van neprofielen en het kijken in besloten groepen.

Artikel 3 Politiewet wordt in de Nederlandse rechtspraak als voldoende basis gezien wanneer sprake is van een “niet meer dan geringe inbreuk” in grondrechten. Het gaat dan bijvoorbeeld om een politieagent die rondloopt op straat, of een patrouillerende politiewagen.⁶ De inbreuk die gepaard gaat met online surveillance is echter onvergelijkbaar met een agent op straat:

- Online surveillance = grootschaliger en indringender
- Persoonsgegevens worden opgeslagen in politiedatabanken
- Die persoonsgegevens kunnen vervolgens verder worden geanalyseerd en gebruikt

Zodra persoonsgegevens worden verwerkt in politie systemen gelden strenge regels. Internationale mensenrechten vereisen dan ook een specifieke wettelijke basis, met voldoende waarborgen, wanneer de politie persoonsgegevens verwerkt. Dit geldt des te meer wanneer technologisch geavanceerde methodes worden gebruikt om die gegevens te verwerken.⁷

Het rapport spreekt bijv. over ‘online vergaren van gegevens ten behoeve van intelligence’, het ‘categoriseren van reacties en accounts op Twitter, zodat wij kunnen inschatten wie een risico vormen voor verstoring van de openbare orde’. Artikel 3 Politiewet kan niet worden gebruikt om het online monitoren van mensen - die niet verdacht worden van enig strafbaar feit – te legitimeren. Deze wet maakt niet duidelijk wie de politie mag monitoren en onder welke voorwaarden persoonsgegevens mogen worden verwerkt. De interne leidraad is niet openbaar én er is geen duidelijk toezicht. Daarom is onze oproep:

→ Stop met het proactief volgen van mensen zonder enige vorm van strafrechtelijke verdenking. Hier is geen wettelijke basis voor!

Wij hopen dat u deze zorgen op wil brengen tijdens het commissiedebat 19 april. Voor verdere toelichting zijn wij uiteraard graag bereikbaar.

Met vriendelijke groet,

Lotte Houwing
Bits of Freedom

Maaïke Zeeuw
Amnesty International

⁶ Zie Amnesty's rapport over predictive policing *We Sense Trouble*, p. 34.

⁷ Ibid